

Міністерство освіти і науки України  
Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації  
Комунальний вищий навчальний заклад  
« Уманський гуманітарно-педагогічний  
коледж ім. Т. Г. Шевченка »

**V ВСЕУКРАЇНСЬКА  
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА  
ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЯ  
«ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА  
СОФІЇ РУСОВОЇ ТА СУЧАСНІ  
ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ  
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ  
В УКРАЇНІ»**

**V ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ОНЛАЙН – КОНФЕРЕНЦІЯ  
«ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА СОФІЇ РУСОВОЇ ТА СУЧАСНІ  
ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ»**

**V ВСЕУКРАЇНСЬКА  
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА  
ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЯ  
«ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА  
СОФІЇ РУСОВОЇ ТА СУЧАСНІ  
ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ  
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ  
В УКРАЇНІ»**



**18 - 19 лютого 2021 р.  
М. Умань**

Міністерство освіти і науки України

Черкаська обласна державна адміністрація

Управління освіти і науки

КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка»

**«ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА СОФІЇ РУСОВОЇ  
ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ  
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ»  
(з нагоди 165-ї річниці від дня народження  
видатної просвітительки)**

Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн – конференції

18 –19 лютого 2021 року

(тези доповідей)

УМАНЬ  
ВПЦ «Візаві»  
2021 рік

**Редакційна колегія:**

**Крамська З. М.** – в.о. директора коледжу, заступник директора з навчальної роботи КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

**Зайченко І. В.** – доктор педагогічних наук, професор, викладач КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка»

**Панченко Л. Ф.** – заступник директора з соціально-гуманітарної та виховної роботи, викладач вищої кваліфікаційної категорії КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка»

**Денисюк Т. К.** – кандидат філологічних наук, методист КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

**Любченко І. І.** – кандидат педагогічних наук, голова циклової комісії педагогіки, психології та методик дошкільної освіти КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

**Кучай А. І.** - кандидат педагогічних наук, викладач КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

**Фещенко Г. В.** – кандидат педагогічних наук, завідувач заочного відділення КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

**Вишневецька Л. Г.** – завідувач відділення музичного мистецтва КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

**Козак Н. Д.** – голова циклової комісії образотворчого мистецтва та методик навчання КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

**Поштарук Л. І.** – завідувач відділення дошкільної і початкової освіти КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, магістр

**Сидорчук Л. П.** – завідувач відділення соціальної та спеціальної освіти КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

**Соболенко О. І.** - голова циклової комісії соціальної роботи і методики соціально-педагогічної діяльності КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії

**Шпильова М. О.** - методист КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

**П 24** Педагогічна спадщина софії русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні (з нагоди 165-ї річниці від дня народження видатної просвітительки) : Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн – конференції, 18 –19 лютого 2021 р. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2021. – 426 с.

## ЗМІСТ

<b>Бегас Л. Д.</b> .....	9
Українська національна школа очима Софії Русової	
<b>Бойчевська І. Б., Веремюк Л. Л.</b> .....	12
Вплив еміграційної педагогічної діяльності на погляди Софії Русової	
<b>Вільхова О. Г.</b> .....	15
Ідеї морального виховання у педагогічній спадщині Софії Русової	
<b>Волинець А. А.</b> .....	17
Естетичні погляди Софії Федорівни Русової	
<b>Галузінська М. І.</b> .....	23
Ідеї Софії Русової крізь призму часу	
<b>Гальонка О. А., Ланько Н. О.</b> .....	27
Про національно-патріотичне виховання учнів на засадах ідей Софії Русової	
<b>Гнізділова О. А.</b> .....	38
Національно зорієнтована модель дошкільного виховання у педагогічній спадщині Софії Русової	
<b>Григоренко В. Є., Кравчук А. О.</b> .....	44
Естетичне виховання дітей у педагогічній спадщині Софії Русової	
<b>Гришко О. І., Клевака Л. П.</b> .....	47
Роль жінки у вихованні дитини в педагогічній спадщині Софії Русової	
<b>Зайченко І. В.</b> .....	50
Про деякі філософські й методологічні основи педагогічної концептосфери Софії Русової	
<b>Зімакова Л. В., Манжелій Н. М.</b> .....	63
Мовна соціалізація дітей дошкільного віку на засадах лінгводидактичної спадщини Софії Русової	
<b>Іщенко Л. В., Журавко Т. В.</b> .....	67
Лінгводидактичний аспект педагогічної спадщини Софії Русової	
<b>Карнаух Л. П.</b> .....	71
Софія Русова про національне дошкільне виховання	
<b>Княжева І. А.</b> .....	74
Національне виховання дітей у педагогічному вимірі Софії Русової	
<b>Кобко Л. М.</b> .....	76
Ідея особистісно орієнтованого навчання у педагогічній спадщині Софії Русової	
<b>Коваленко О. В.</b> .....	84
Вимоги до педагога у спадщині Софії Русової та новий професійний стандарт вчителя: погляд крізь час	
<b>Ковальчук Н. П.</b> .....	89
Педагогічні ідеї щодо формування соціальної активності в старших дошкільників у працях Софії Русової: реалії та сьогодення	

<b>Кочерга О. М.</b> .....	92
Проблема відповідальності вчителя у педагогічній спадщині Софії Русової	
<b>Кочерга О. М., Кошова В. В.</b> .....	103
Погляди Софії Русової на вчителя та його роль у суспільному розвитку	
<b>Кочерга О. М., Кузнєцова К. М.</b> .....	106
Погляди Софії Русової на розумове виховання особистості	
<b>Кочерга О. М., Чепурна Т. П.</b> .....	109
Софія Русова про фізичне виховання підростаючих поколінь	
<b>Кравчук Н. П.</b> .....	113
Рухливі та народні ігри, як засіб здоров'язбереження дітей у педагогічній спадщині Софії Русової	
<b>Кучай А. І.</b> .....	117
Педагогічна спадщина С. Русової в контексті розвитку дошкільної освіти	
<b>Любченко І. І.</b> .....	120
Софія Русова й українське відродження першої половини ХХ століття	
<b>Любченко І. І., Бондар А. В.</b> .....	130
Софія Русова і початкова школа	
<b>Любченко І. І., Гливенко А. В.</b> .....	133
Педагогічні ідеї Софії Русової	
<b>Любченко І. І., Джулай А. О.</b> .....	136
Погляди Софії Русової на проблеми психології соціалізації особистості	
<b>Любченко І. І., Діхтяренко А. І.</b> .....	139
Виховні принципи Софії Русової	
<b>Любченко І. І., Дяжур С. С.</b> .....	141
Софія Русова – фундатор національного дошкільного виховання в Україні	
<b>Любченко І. І., Заболотна А. А., Сажієнко І. А.</b> .....	145
Софія Русова як історик педагогіки в період еміграційної діяльності	
<b>Любченко І. І., Музика І. П.</b> .....	148
Софія Русова як історик педагогіки	
<b>Любченко І. І., Ярмуш А. М.</b> .....	153
Педагогічна спадщина Софії Русової	
<b>Малишева Л. С., Гончар Н. О.</b> .....	156
Актуальність ідей Софії Русової для сучасної освіти	
<b>Мардарова І. К.</b> .....	159
Внесок Софії Русової в теорію і практику дошкільної освіти	
<b>Мельничук Т. Ф.</b> .....	162
Актуальність ідей Софії Русової щодо національного і морального відродження українського жіноцтва у ХХІ столітті	

<b>Павленко Ю. Г.</b> .....	172
Софія Русова про музеї та доцільність їх використання в освітній діяльності	
<b>Пасічніченко А. В.</b> .....	176
Використання педагогічних ідей Софії Русової у процесі формування особистості дитини дошкільного віку	
<b>Пахольчук І. С.</b> .....	179
Національно-патріотичне виховання у візіях «Рідної школи» Софії Русової	
<b>Попиченко С. С.</b> .....	182
Головні, співзвучні сучасності ідеї праці Софії Русової «Дошкільне виховання»	
<b>П'ясецька Н. А., Шпильова М. О.</b> .....	185
Погляди Софії Русової на фізичне виховання дітей в Україні	
<b>Терлецька У. І.</b> .....	190
Школа іноземних мов Bright English у Чернігові	
<b>Фещенко Г. В., Решетняк А. О.</b> .....	194
Софія Русова про виховання особистості	
<b>Фещенко Г. В., Харченко Д. О.</b> .....	197
Софія Русова про значення морального виховання у становленні особистості молодшого школяра	
<b>Фещенко Г. В., Хоменко Л. В.</b> .....	200
Софія Русова та її погляди на українську національну школу	
<b>Чекан О. І., Дочинець Г. Д., Вовчок В. М.</b> .....	205
Розвиток звуковимови з використання гри у дошкільному віці	
<b>Чекан О. І., Лукачина Л. В., Медвідь А. В.</b> .....	208
Розвиток графомоторних навичок у дітей дошкільного віку	
<b>Чекан О. І., Селей В. С.</b> .....	213
Формування трудових умінь і навичок у дітей середнього дошкільного віку	
<b>Чекан О. І., Сідун Я. Є.</b> .....	216
Проблема сенсорного виховання у загальній психології та педагогіці	
<b>Штангей С. В.</b> .....	220
Педагогічна спадщина Софії Русової	
<b>Юзик О. П.</b> .....	223
Дидактика у поглядах Софії Русової та науковців республіки Польщі: ретроспективний аналіз праць	
<b>Ямчук П. М.</b> .....	228
Софія Русова – пасіонарна постать українського націєтворення	
<b>Андрієнко І. М.</b> .....	234
Софія Русова – педагог просвітителів	
<b>Войтенко Г. М.</b> .....	237
Рідна мова – це перша умова, щоб учні проходили науку свідомо	
<b>Войтенко Г. М., Цевенко С. Р.</b> .....	240
Софія Русова – основоположниця української дошкільної педагогіки	
<b>Гарбар С. В.</b> .....	242

Погляди Софії Федорівни Русової на проблеми морального виховання дітей дошкільного віку	
<b>Єрмак В. О.</b> .....	245
Пам'ять серця – Україна. Софія Русова і українська ідея	
<b>Загородня Т. В., Загородня А. А.</b> .....	255
Впровадження патріотичних ідей Софії Русової в умовах сучасного ЗДО	
<b>Коврова Є. Б.</b> .....	259
Естетичне виховання дітей дошкільного віку в системі педагогічних поглядів Софії Русової	
<b>Козак Н. Д.</b> .....	262
Естетичне виховання дошкільників засобами образотворчого мистецтва у педагогічній спадщині Софії Русової	
<b>Корж Н. М.</b> .....	266
Живемо і працюємо за заповідями Софії	
<b>Крикунова О. В.</b> .....	271
Педагогічні погляди Софії Русової щодо формування особистості	
<b>Крикунова О. В., Грищук Т. А.</b> .....	275
Соціально-педагогічна діяльність Софії Русової	
<b>Крикунова О. В., Черінько А. С.</b> .....	278
Соціально-педагогічні чинники становлення і розвитку особистості дитини в сучасному освітньому просторі	
<b>Крупенко І. М., Звариченко В. В.</b> .....	281
Софія Русова як один із засновників теорії і практики української національної дошкільної освіти	
<b>Крупенко І. М., Коломієць С. Н.</b> .....	284
Генератор педагогічних ідей	
<b>Крупенко І. М., Кузьменко Я. П.</b> .....	290
Естетичний розвиток дитини в творчій спадщині Софії Русової	
<b>Крупенко І. М., Сікорська Л. О.</b> .....	293
Софія Русова як класик педагогіки	
<b>Крупенко І. М., Мельникович К. М.</b> .....	297
Софія Русова – визначний теоретик дошкільного виховання дитини	
<b>Кузьменко О. М.</b> .....	301
З досвіду використання педагогічної спадщини Софії Русової у процесі морального виховання учнів початкових класів закладу середньої освіти № 3 м. Чернігова	
<b>Куценко Т. І., Чепель А. С.</b> .....	313
Розвиток патріотичних ідей Софії Русової в умовах сучасного ЗДО	
<b>Куцерда В. В.</b> .....	317
Софія Русова про вплив гри на розвиток дитини	
<b>Ланько Н. О.</b> .....	320
Вклад Софії Русової у формування української національної школи та популяризація ідей видатного педагога на Чернігівщині	
<b>Лісова Л. П.</b> .....	332
Впровадження педагогічної спадщини Софії Русової на уроках	

англійської мови у сучасній школі

<b>Лісова Н. В.</b> .....	337
Національно-патріотичне виховання дітей як педагогічна проблема творчої спадщини Софії Русової	
<b>Макарчук А. Р., Король І. С.</b> .....	342
Естетичний розвиток дитини в творчій спадщині Софії Русової	
<b>Малишева Д. Р.</b> .....	344
Прогресивні ідеї Софії Русової стосовно мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку	
<b>Мартинюк В. В.</b> .....	348
Національно-патріотичне виховання в закладі дошкільної освіти на засадах педагогічних ідей Софії Русової	
<b>Маршалковська О. В.</b> .....	352
Естетичний розвиток дитини в творчій спадщині Софії Русової	
<b>Матяш Н. О., Ломака О. С.</b> .....	354
Розвиток патріотичних ідей Софії Русової в умовах закладу дошкільної освіти	
<b>Мухіна О. М.</b> .....	358
Погляди Софії Русової на проблеми психології і соціалізації особистості та сучасна школа	
<b>Опалко Г. П., Нестеренко А. В.</b> .....	365
Формування почуття патріотизму у дошкільників	
<b>Панченко Л. Ф., Панченко О. Т.</b> .....	368
Національно-патріотичне виховання в закладах дошкільної освіти (сучасність та концепція національного виховання Софії Русової)	
<b>Поштарук Л. І., Заблоцька С. О.</b> .....	371
Софія Русова – фундатор українського краєзнавства	
<b>Самусенко О. М., Поштарук О. А.</b> .....	375
Погляди Софії Федорівни Русової на проблеми формування характеру дітей дошкільного віку	
<b>Седлецька О. М., Седлецький М. О.</b> .....	377
Погляди Софії Русової на проблеми збереження здоров'я дітей та вплив на нього соціально-економічних умов життя	
<b>Сіроштан О. П.</b> .....	379
Концепція національного виховання Софії Русової	
<b>Слупіцька С. М., Гвасалія А. Д.</b> .....	383
Актуальність ідей української національної системи освіти і національного виховання Софії Русової	
<b>Слупіцька С. М., Панченко А. С.</b> .....	386
Погляди Софії Русової на проблеми психології та соціалізації особистості	
<b>Соболенко О. І.</b> .....	391
Соціалізація світогляду учнів у працях Софії Русової	
<b>Суддя З. О.</b> .....	394
Сучасний дитячий садок крізь призму педагогічної спадщини Софії Русової	



<b>Ходак Т. В.</b> .....	399
Актуальність педагогічних поглядів Софії Русової в світлі концепції Нової української школи	
<b>Хорольська О. Г.</b> .....	403
Софія Русова про формування християнської моралі в психології особистості дитини	
<b>Черевко Л. В.</b> .....	406
Софія Русова про естетичний розвиток дітей засобами малювання	
<b>Шарапанюк А. Й.</b> .....	409
Софія Федорівна Русова про національну систему освіти та виховання	
<b>Шелест О. П.</b> .....	412
Софія Русова про соціалізацію дитини	
<b>Юзик М. А.</b> .....	415
Актуальність ідей Софії Русової щодо навчання української мови і математики у початковій школі	
<b>Яценко Т. В., Бойченко А.</b> .....	417
Розвиток мови дитини у працях Софії Русової	
<b>Заболотенко О. В.</b> .....	
Впровадження ідей національного виховання Софії Русової	

**КАРНАУХ Леся Петрівна,**  
*кандидат педагогічних наук, доцент,*  
**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини**  
*(м. Умань, Україна)*

## **СОФІЯ РУСОВА ПРО НАЦІОНАЛЬНЕ ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ**

Здавна видатні філософи, етнографи, психологи і педагоги світу визнавали, що виховання підростаючого покоління має здійснюватися на засадах традицій свого народу. Аналізуючи причини знецінення моральності як важливої якості сучасної особистості, слід відзначити, що витoki цієї проблеми нами вбачаються не тільки в тих кризових явищах, які властиві сьогodнішньому суспільству, але і у бездуховності, що виникає на основі ігнорування народної культури та традицій свого народу. Тому аналіз досліджень національного виховання в спадщині Софії Русової дасть змогу краще зрозуміти сучасні перспективи вирішення цієї проблеми в умовах сьогodення.

Сучасні дослідники національного виховання В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, З. О. Сергійчук наголошують на необхідності звернення до надбань етнопедагогіки, адже її цінність в органічній єдності з укладом життя народу, його історією, культурними і побутовими традиціями. Ідеї та засоби народної педагогіки, порівняно з багатьма засобами, ідеями наукової педагогіки, глибше і повніше втілюють у собі національну духовність, тобто національну психологію, філософію, світогляд та ідеологію. Саме тому етнопедагогіка становить основу національної системи [2].

Серед видатних педагогів, що розробляли проблему національного виховання та використання народної педагогіки в освітянській справі в ХХ столітті, слід відзначити С. Ф. Русову, світогляд, виховні ідеали, педагогічна практика якої складалась на фоні бурхливих подій в Україні кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Проведений нами аналіз свідчить, що свою систему дошкільного виховання С. Ф. Русова базувала саме на основі народної дошкільної педагогіки, рідної мови, культури, звичаїв і традицій свого народу.

Вивчаючи педагогічні теорії дошкільного виховання різних країн, вона формулює положення про значення національної системи виховання, доводячи, що міцнішою є та нація, яка виховує своє молоде покоління на національній основі, широко використовуючи народний погляд, психологічні особливості народу, різний фольклор, мистецтво.

С. Ф. Русова вважала дошкільний вік особливим, визначальним в розвитку особистості, саме тому стали крилатими її слова про те, що «нація починається з колиски» [2]. С. Ф. Русова створює цілий ряд робіт, присвячених вихованню дітей дошкільного віку на національній основі. В них вона аналізує педагогічну теорію і практику в найновішому та історичному розвитку, одночасно будуючи свою власну систему дошкільля, що базується на основних принципах педагогіки: народності, гуманізму, індивідуального підходу, поєднання народної педагогіки з сучасними дослідженнями вікової психології, природовідповідності .

Найбільш ґрунтовним, на нашу думку, серед творів присвячених дошкільному вихованню, є посібник «Дошкільне виховання», де представлено широку систему світової педагогічної думки – Європи, Англії, Америки. Аналізуючи педагогічні ідеї, практику видатних педагогів в галузі дошкільного виховання, С. Ф. Русова визначає основні вимоги, що мають бути в основі формування гармонійної особистості.

По-перше, виховання має бути індивідуальним, пристосованим до природи дитини; по-друге, національним; по-третє, мусить відповідати соціально-культурним вимогам часу; по-четверте, бути вільним, незалежним від тих або других урядових вимог [1, С. 10].

Головне, на чому акцентує увагу практиків С. Ф. Русова, є необхідність забезпечення в роботі з дітьми поєднання національного і загальнолюдського, що лягло і в сучасний новий концептуальний підхід в

здійсненні суспільного дошкільного виховання.

Надзвичайно актуальною, на наш погляд, є робота «Націоналізація дошкільного виховання», в якій видатний педагог утверджує найважливіші чинники, які формують особистість дитини. Це насамперед, рідна мова, рідний ґрунт, рідна хата, рідна пісня, народна іграшка та гра, народний сільськогосподарський календар, відповідно якого живе родина. По суті це той ресурс, на основі якого творчий вихователь складає власну програму ознайомлення дітей з рідним краєм, природою, прикметами, традиціями.

Погляди С. Ф. Русової на проблеми національного виховання є актуальними і донині. Найдієвішим засобом національного виховання вона вважала рідне слово, через яке дитина сприймає духовні цінності народу, його світогляд, розвивається її художньо-образне мислення, засвоюється нею мораль і історичний досвід народу. Теоретичний аналіз проблеми дозволяє стверджувати, що ефективність процесу національного виховання особистості дитини можна забезпечити в умовах поєднання традицій української етнопедагогіки та сучасних виховних технологій.

#### **Список використаних джерел :**

1. Зайченко І. В. Педагогічна концепція С. Ф. Русової : навч. посіб. 3-є вид. доп. і перероб. Чернігів : Деснянська правда, 2006. 264 с.
2. Основи національного виховання: концептуальні положення: Частина І. / За заг. ред. В. Г. Кузя, Ю. Д. Руденка, З. О. Сергійчук / К.: Інформаційно-видавничий центр «Київ» 1993. 152с.